

VANCSIK ANNAMÁRIA

„Lakjuk be a múzeumot!”

Olasz egyetemi gyűjtemények a múzeumpedagógia szolgálatában

„Amit hallasz, elfelejted, amit látsz, megjegyzed, de amit csinálsz, megtanulod.”
(Konfuciusz)

BEVEZETÉS

2013 nyarán – az Erasmus-program szakmai gyakorlati ösztöndíjának jóvoltából – az olasz egyetemi múzeumi gyűjtemények pedagógiai tevékenységével ismerkedtem, testközelből, a Bolognai Egyetem múzeumi szervezeténél, a Sistema Museale d’Ateneonál.

Ebben az írásban tapasztalataimról számolok be.

Az olasz egyetemvárosokban elterjedt szokás az egyetem társintézményeként, de autonóm módon működő múzeumi szervezetek alapítása. Ezek elsődleges célja, hogy összehangolják a különböző gyűjteményi egységek és helyszínek munkáját, funkcióik közül pedig kiemelt szerepet kapott az egyetemi kollekciónak a szakosított megőrzése, illetve a múzeumpedagógiai tevékenység és annak népszerűsítése a városban és a régióban egyaránt.

Gyakorlati helyként a Fűvészkertet és a hozzá tartozó Herbáriumot (Orto

Botanico ed Erbario) jelölték ki számomra, ahol a teanövény történetét feldolgozó időszaki kiállítás tervezésében és kivitelezésében vettem részt. A tárlat a *Camellia sinensis* múltját és jelenét ölelte fel, a fehér teától a feketéig, az első említésektől a különböző készítési eljárásokon át a japán,

kínai és angol kultúrában betöltött szerepükig. De nemcsak szöveges-képes dokumentumok, hanem gyönyörű cserepes teacserjék is körülvettek minket, egy japán alkotóművész házaspár pedig teafűből készített képeit

állította ki. A kiállításához kapcsolódva voltak ismeretterjesztő előadások, teakóstolók és természetesen múzeumpedagógiai foglalkozások is.

Ezzel párhuzamosan lehetőségem nyílt a könyvtári kutatómunkára és a szervezet többi gyűjteményének feltérképezésére. A vizsgálat egyszerre irányult a kiállítási koncepciók és a rájuk épülő múzeumpedagógiai foglalkozások forgatókönyveinek elemzésére. Mivel a szóban forgó tárlatok

elterjedt szokás az egyetem társintézményeként, de autonóm módon működő múzeumi szervezetek alapítása

többsége olyan, több száz éve berendezett impozáns palotaépületekben kapott helyet, ahol még az eredeti tárlók és kézzel írt tárgyfeliratok láthatók, a kiállítások tudatosan kevés módosításon estek át az elmúlt évtizedekben. Azt tapasztaltam továbbá, hogy a foglalkozásokon használt metódusok is inkább múlt századiak, amennyiben néhány kivételtől eltekintve mellőzik a modern technológiát. Így az vált izgalmas kérdéssé, hogy ezeket a körülményeket, esetleges hiányosságokat hogyan tudják áthidalni a csoportos munka során, valamint, hogy milyen eredménnyel járnak a hagyományos módszerek, hatékonyak és időtállóak mondhatók-e még a 21. században.

Szerencsére az anyaggyűjtés nem zárult le a bolognai úttal, ugyanis néhány hónappal később a Campus Hungary rövid tanulmányút-ösztöndíjának segítségével Padovában, a Centro di Ateneo per i Museinél egészítettem ki az esettanulmányok sorát, mely néhány múzeumpedagógiai foglalkozás esetében alkalmat adott az összehasonlításra is.

MÚZEUMPEDAGÓGIAI MOZZANATOK BOLOGNÁBÓL ÉS PADOVÁBÓL

A Palazzo Poggi mint az interdiszciplinaritás színhelye

A Bolognai Egyetem központi épületeként, s egyben a Sistema Museale d'Ateneo színhelyeként is funkcionáló Poggi Palota jelentősége kétségtelen: az a hihetetlenül gazdag kollekciónak, melyet az épület emeleti

termeiben, egészen pontosan húsz kisebb-nagyobb helyiségében őriznek, felbecsülhetetlen értékű, s nemcsak anyagi értelemben. A 18. század elején ebben az épületben alakult meg az a tudományos műhely (Istituto delle Scienze), mely nemcsak az

---

a foglalkozásokon használt metódusok is inkább múlt századiak, amennyiben néhány kivételtől eltekintve mellőzik a modern technológiát

---

elméleti tudományok módszeres művelésének, hanem a korban még csak csírájában létező empirikus kutatások, kísérletezések első nyilvános színhelye is volt. Ennek hangsúlyozása és az ebből levonható következtetések minden foglalkozásnál ki-

emelt jelentőséget kapnak, áthatják az itt zajló múzeumpedagógiai tevékenységet. Az egzotikus természettudományos kollekciónak mellett láthatunk itt hajózási és hadtörténeti gyűjteményt, térképeket, glóbuszokat, boncasztalt, szülöszéket és különböző orvosi segédeszközöket abból a korból, mikor még az anatómia nem tagozódott be a tudományok közé; benézhetünk a sötétkamrába, illetve a kor kívánalmainak megfelelően csillagászati megfigyelő toronnyal is rendelkezik az egyetemi épület. A különböző gyűjteményi egységek óriási mennyisége és változatossága miatt természetesen számos foglalkozás-tematika közül lehet választani a pedagógusoknak.

Ambra, egy ottani múzeumpedagógus alapelve az, hogy „*lakjuk be*” a múzeumot, érezzük otthonosnak a teret. Lehessen a lépcsőn ücsörögve hallgatni a tanár magyarázatát, vagy lehessen önállóan bókászni és felfedezni a gyűjteményt, és akár lehessen a földön hasalva rajzolni, ha éppen az a feladat.

Első hospitálásom alkalmával a gyerekekkel a nagy földrajzi felfedezéseket dolgoztuk fel a térképgyűjtemény segítségével, majd iránytűt készítettünk tűből és parafadugóból. A foglalkozás nemcsak

a kronológiai adatokra, hanem *magára a problémára* koncentrált: az érdekességekre és a kontextusra. Szó volt az atlaszok készítésének módjairól és jelentőségükről, a tájolásukról, és együtt következtettük ki, hogy milyen hajózási és geográfiai ismeretekkel rendelkezhettek a 16. századi utazók, kereskedők.

A legbizarrabb foglalkozás, mely bennem a legmélyebb nyomot hagyta,

Az emberi test tanulmányozása címet viselte. Az egyik teremben őriznek ugyanis egy 18. századi szülészéket és különböző orvosi eszközöket, illetve számtalan viaszból készült kisbabát, prezentálva azok anyaméhben való elhelyezkedését

normális és rendellenes állapotban is. A cél egyértelműen a korabeli viszonyok ismertetése a gyerekekkel, hiszen ma már nem tudják elképzelni sem, milyen lehetett modern kórházi környezet nélkül szülni, abban a korban, mikor még az emberi test alapvető működését illetően szinte csak elméletek álltak rendelkezésre. Meghökentő és még számomra is megrázó másfél

óra volt, de mivel a pedagógusok előre felkészítették a gyerekeket a nem mindennapi látványra és információkra, gördülékenyen zajlott az ismeretek átadása. A téma specifikusságából adódóan inkább beszélgetős, magyarázó jellegű tárlatvezetés felé hajlott a foglalkozás, de *Ambra* gondosan odafigyelt arra, hogy az információ mennyisége ne legyen megterhelő. Tudatosan hagyott időt az önálló nézelődésnek, jegyzetelésnek, esetleges kérdéseknek is – a fiatalabb korosztálynál pedig itt is előszeretettel használta a rajzoltatás módszerét, így a gyerekek kézzelfogható emléket is tudtak hazavinni a múzeumból.

Iskolai időutazás

A padovai Iskolamúzeum (Museo dell' Educazione) az Egyetem Pedagógiai Karának épületében kapott helyet, kivételesen nem palotaépületben. A legfelső emeleten egy játékokkal teli világba csöppenünk, az igazi attrakció viszont az, hogy a múzeum részeként berendeztek egy 19.

század végi tantermet is. Két múzeumpedagógus várja a kalligráfiai műhelymunkára érkező hatodik osztályos csoportot. Amíg az egyikük a több mint százéves játékokra és oktatási segédeszközökre hagyja rácsodálkozni a gyerekeket, a másik a

„színfalak mögött” korabeli tanító néinek öltözik és készíti elő a tintát, tollakat, papírokat. Mielőtt a gyerekek beléphetnének a tanterembe, az akkori elvárásoknak megfelelően hátratett kézzel, kettes sorban és nagyon fegyelmezetten kell várakozniuk, amíg megkapják a piros vagy kék színű nyakkendőjüket. A táblára krétával, cikornyás betűkkel már előre fel van írva a le-

hátratett kézzel, kettes sorban és nagyon fegyelmezetten kell várakozniuk, amíg megkapják a piros vagy kék színű nyakkendőjüket

másolandó szöveg. A műhelymunka során ezt kell tintával papírra vetniük, valamint saját kútfőből megfogalmazni, hogy mi ragadta meg őket leginkább a múzeumban. Miközben dolgoznak, a tanító néni mesél nekik az akkori gyerekek életmódjáról, mindennapjáról, öltözködési és táplálkozási szokásaikról, napirendjükéről. Mikor elkészültek és tudnak figyelni, előkerül egy korabeli iskolatáska is, melynek tartalmára együtt derítünk fényt. Múzeum-pedagógiai foglalkozások során ritka és alapvetően nem is releváns a gyerekek értékelése, ám ide tökéletesen illik: a szépírással jegyet kapnak, egyenként kell kivonulni az osztályzatért – csakúgy, mint annak idején déd- vagy ükszüleiknek.

az biztos, hogy másképp
sajátítják el a gyerekek a
tananyagot

A Fűvészkert mint élő múzeum

„El kell ültetni a magot a gyerekekben, hogy szeressék, tiszteljék és óvják a természetet, és hogy nyitott szemmel járjanak a világban” – mondja *Doretta*, aki a Bolognai Egyetem Fűvészkertjében tart tematikus sétákat. Joggal mondhatná azt a pedagógus, hogy ezeket az alapelveket az iskola falain belül is tudatosítja a gyerekekben nap mint nap. Mennyivel nyújthat többet egy kertbejárás, mint egy iskolai biológiaóra? Nézőpont kérdése, hogy *többet-e*, de az biztos, hogy *másképp* sajátítják el a gyerekek a tananyagot, már csak a hely várá-

zsa, a növények közelsége és kézzelfoghatósága miatt is. A szó szoros értelmében viszont *több ez* a foglalkozás, mint egy szakóra, hiszen a múzeum-pedagógus nemcsak a

növények besorolására és biológiai sajátosságaira helyezi a hangsúlyt, hanem a helytörténetet, a Fűvészkert jelentőségét, létrejöttének okait is becsempészi a foglal-

kozásba. Így a látogatás felfogható egy rövid, de annál intenzívebb tanulmányi kirándulásnak is, ahol képet kap a csoport arról, hogyan kell elképzelni a 16. századi Bolognát és az európai tudományos életet. A foglalkozás ezen része pörgős, kvízműsorra hasonlító kérdezz-felelek formában zajlik. A séta közben terméseket is gyűjtünk, amelyeket a gyerekek elvihetnek az iskolába, és valamely művészeti órán kollázs készíthetnek belőlük.

Fossilizáció gyerekenyelven

A bolognai Museo Geologico „Giovanni Capellini” múzeumpedagógiai tevékenységét egy pedagógus házaspár vállalta magára. A férj, *Giuseppe* egy viszonylag ritka módszert használ a múzeumi tanításban: az első perctől az utolsóig színészkedik. A gyerekek érkezése előtt felveszi a mellényét, megtömi a zsebeit csigákkal, csontokkal, vagy éppen dinoszaurusz-ürülékkel, a hóna alá csapja a geológiai folyóiratait, és onnantól fogva örült tudósként viselkedik. Sosem éltem még át ennyi nevetést múzeumban, mint az ő foglalkozásai során. A sok viccelődés mellett nem hagyja egy percig sem, hogy a jelenlévők eltérjenek a tárgytól, abban a pillanatban, hogy ennek veszélye fennáll, hirtelen komoly lesz és szigorú – a csoport azonnal azonosul vele és újra koncentrálnak. Persze, nem a gyerekek figyelme török meg ilyen esetben, hanem a felszabadult hangulat miatt kezdenek el nyüzsgögni. Egészen kicsi, 4-5 éves óvodások is mindennapos vendégei a múzeumnak, ők különösen élvezik *Giuseppe* szórakoztató stílusát. Lenyűgöző, ahogy az evolúciót, a földtörténet bonyolult kifejezéseit és folyamatát gyerekenyelvre tudja for-

felveszi a mellényét,
megtömi a zsebeit
csigákkal, csontokkal,
vagy éppen dinoszaurusz-
ürülékkel

dítani. A múzeumpedagógus a fossziliák kézbeadásán túl kiemelt hangsúlyt fektet az ismeretek rögzítésére: minden fontos idegen szót, és annak tömör definícióját megismétlünk háromszor, s a foglalkozás során váratlan pillanatokban újra fel is kell idézni azokat.

Elide, *Giuseppe* felesége már egészen más módszerrel építi fel a másfél órát: az elején például – a téma megalapozásaként – előszeretettel vetít le egy mesefilmet a Föld keletkezéséről, valamint a leletanyagokon kívül szívesen használ még memória- és társasjátékokat, feladatlapokat is.

Ezeket a segédleteket ketten találják ki és készítik el, törekedve arra, hogy a gyerekek az iskolába visszatérve és további tanulmányaik során is hasznosíthassák azokat. Férj és feleség eltérő módszerekkel dolgoznak, mégis

mindketten óriási érdeklődést és kimagasló aktivitást tudnak kiváltani a gyerekekből.

Régészkedés a múzeum falain belül

Feltételeztem, hogy a középiskolás korosztálynak általában nehezebb újat mutatni, lekötöni, lenyűgözni őket. A padovai Régészeti és Művészeti Múzeum (Museo di Scienze Archeologiche e d'Arte) mini-ásatása viszont telitalálat volt számukra. A rövid, ám informatív és interaktív elméleti alapozás során képet kaptak a gyerekek arról, hogyan is dolgozik egy régészeti kutatócsoport, milyen eszközöket használnak, ezeket kézbe is lehetett venni, és egy önként jelentkező belebújhatott egy régész ruhájába. Eközben a másik múzeumpedagógus előkészítette a „terepet” a kiállításon: különböző talajrétegeket helyezett el a ter-

ráriumokba, elrejtve a kiásandó miniatűr műtárgymásolatokat. Két csapatban kellett dolgozni a gyerekeknek, írnokot kellett választani maguk közül, aki az ásatási naplót vezette, a többi ásott, megfigyelt, azonosított. Különös figyelmet kellett szentelniük annak, hogy minél precízebben írják le a megtalált csontok és használati tárgyak jellemzőit, következtesse a korukra, és feltárják a köztük és a talajrétegek közti összefüggéseket. Közben természetesen kérdezhetek, odahívhatták a múzeumpedagógusokat, tehát a szakmai segítségre maximálisan számíthatnak. Végül egyesült a két csoport, és közösen ellenőrizték le az ásatási naplókat. A foglalkozás után véletlenül tanúja voltam annak, ahogyan az egyik fiú nagy átéléssel meséli a tanárának: „Sokat olvastam és filmeket is néztem a régészek munkájáról, és hogy milyen úton kerülnek a múzeumba a tárgyak, de így sokkal közelebbinek érzem magamhoz az egészet. Eddig olyan unalmas volt és nyűg, ha múzeumba kellett menni, most már más szemmel nézek a kiállított tárgyakra.” Azt gondolom, ez ékes példája annak, mikor a konfuciuszi bölcelet mondanivalója, a „csinálok és megérttem” jelentősége a gyakorlatban megmutatkozik.

KONKLÚZIÓK

Az Olaszországban tapasztaltak határozottan rámutattak arra, hogy kellő tudatossággal és kreatív ötletekkel kiküszöbölhető a körülmények okozta nehézségek. A foglalkozások, műhelymunkák minimális anyagi ráfordítással valósultak meg, a hangsúly a módszertani ügyességen volt. A hospitálások után sikerült beszélgetést kezdeményeznem néhány kísérő pedagógussal is; megerősítésül azt hallhattam tőlük, hogy nagyon hasznosnak tartják a múzeumok pedagógiai tevékenységét. Ahogy elmondták, nagy segítség számukra, hogy az adott foglalkozás bevezeti vagy kiegészíti, esetleg egy új aspektus felől közelíti meg a kijelölt témát, s az információk természetesen más tantárgy óráin is hasznosíthatók; a tankönyvek fotóit, illusztrációit pedig elevenné tesz az eredeti források, leletek, tárgyak közelsége, élvezetessé téve az esetleg szárazabb ismeretek átadását. Többen megjegyzték: a gyerekek szociális készségei is láthatóan fejlődnek, a csoport tagjai jobban odafigyelnek egymásra egy-egy interaktív múzeumlátogatás után.

írnokot kellett választani maguk közül, aki az ásatási naplót vezette

nagyon hasznosnak tartják a múzeumok pedagógiai tevékenységét